

«Στης Κοζάνης τα σοκάκια» - Πρόγραμμα Π.Ε. 4^ο Γυμνασίου Κοζάνης

Ελευθερία Παπαδέλη

Βιολόγος ΠΕ04.04, 5^ο Γυμνάσιο Κοζάνης

eripapadeli@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρόγραμμα Π.Ε. “Στης Κοζάνης τα σοκάκια” υλοποιήθηκε στο 4^ο Γυμνάσιο Κοζάνης το σχολικό έτος 2013-2014 με σκοπό να βοηθήσει τους συμμετέχοντες μαθητές να γνωρίσουν τον τόπο τους, να εντοπίσουν τα περιβαλλοντικά του προβλήματα, ώστε να ευαισθητοποιήσουν συμμαθητές, φίλους, οικογένεια, συγγενείς, καθηγητές και συμπολίτες, και να αναζητήσουν λύσεις για μια πιο ανθρώπινη πόλη. Η παρούσα εργασία περιγράφει τους στόχους του προγράμματος, τις δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκειά του και τα συμπεράσματα από την εφαρμογή του

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Σχολικά Προγράμματα Π.Ε.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: περιβαλλοντική εκπαίδευση, αστική αειφορία, βιώσιμη πόλη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρόγραμμα Π.Ε. με τίτλο “Στης Κοζάνης τα σοκάκια” υλοποιήθηκε στο 4^ο Γυμνάσιο Κοζάνης κατά το σχολικό έτος 2013-2014 από 30 μαθητές και μαθήτριες της Α’ και Γ’ Γυμνασίου υπό την εποπτεία των καθηγητριών Παπαδέλη Ελευθερίας, Μπακογιάννη Αικατερίνης, Μέρου Μαρίας και Κουρτίδου Κυριακής. Αφορμή για την υλοποίηση του προγράμματος στάθηκε η συμπλήρωση 100 χρόνων από την απελευθέρωση της πόλης από τον τουρκικό ζυγό στις 11 Οκτωβρίου 2012. Επιπλέον, με αφορμή το γεγονός ότι σύμφωνα με την UNESCO τα έτη 2005-2014 είχαν οριστεί ως η «Δεκαετία της εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη», και συγκεκριμένα το σχολικό έτος 2013-14 ήταν το έτος του Ενεργού Πολίτη, σκοπός του προγράμματος ήταν όχι μόνο οι μαθητές να γνωρίσουν τον τόπο τους, αλλά και να γίνουν ενεργοί πολίτες, με τη συμμετοχή τους σε δράσεις για μια πιο βιώσιμη πόλη.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στόχοι

Γνωστικοί στόχοι

- 1) Να γνωρίσουν οι μαθητές τον τόπο τους, τα αξιοθέατα, την αρχιτεκτονική, τα ήθη και έθιμα, το γλωσσικό ιδίωμα, τις παραδόσεις και την ιστορία του.
- 2) Να γνωρίσουν το έργο ορισμένων επιφανών Κοζανιτών και τη συμβολή τους στην ανάπτυξη της περιοχής και όχι μόνο.
- 3) Να γνωρίσουν τις ευεργετικές ιδιότητες του κρόκου.
- 4) Να ενημερωθούν για τις επιλογές που τους προσφέρονται για σπουδές στην ιδιαίτερη πατρίδα τους.
- 5) Να ερευνήσουν πώς περνούσαν οι γονείς και οι παππούδες τους τον ελεύθερο χρόνο τους παλιότερα, να ερευνήσουν πώς περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους οι συμμαθητές τους και να συγκρίνουν το τότε με το τώρα.
- 6) Να γνωρίσουν το φυσικό περιβάλλον και τον ορυκτό πλούτο της περιοχής.
- 7) Να μάθουν πώς παράγεται η ηλεκτρική ενέργεια και τι είναι η τηλεθέρμανση.

8) Να εντοπίσουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα της πόλης τους και να αναζητήσουν τρόπους για την επίλυσή τους.

Δεξιότητες

- 1) Να αναπτύξουν ανώτερες νοητικές ικανότητες καθώς και ιδιαίτερες κλίσεις τους.
- 2) Να εξοικειωθούν με τις ΤΠΕ.
- 3) Να εξασκηθούν στον προφορικό και γραπτό ρόλο καθώς και στη δημόσια παρουσίαση.
- 4) Να εξασκηθούν στην τήρηση χρονοδιαγραμμάτων.
- 5) Να αναζητούν πληροφορίες από ποικιλία πηγών.
- 6) Να επικοινωνούν και να συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους.
- 7) Να συνεργαστούν με φορείς.

Στάσεις

- 1) Να αγαπήσουν τον τόπο τους.
- 2) Να αποκτήσουν σεβασμό για την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους.
- 3) Να αντιληφθούν τη σημασία της ενεργητικής συμμετοχής στην υλοποίηση δράσεων προς μια βιώσιμη πόλη.
- 4) Να γίνουν ενημερωμένοι ενεργοί πολίτες της πόλης τους.

Μεθοδολογία

Η μεθοδολογική προσέγγιση που υιοθετήθηκε συνδυάζει στοιχεία της μεθόδου project, της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου, της μεθόδου επίλυσης προβλήματος και της ανακαλυπτικής, ενεργητικής και βιωματικής μάθησης (Βασάλα, 2011; Βασάλα, 2013; Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2003; Ματσαγγούρας, 2000). Συγκεκριμένα, οι μαθητές δημιούργησαν 8 ολιγομελείς ομάδες και, αφού κατέληξαν στα υποθέματα της κάθε υποομάδας μέσω της μεθόδου του καταγισμού ιδεών, καταγράφοντας λέξεις που τους ήρθαν στο νου ακούγοντας τη λέξη Κοζάνη, κλήθηκαν να ανακαλύψουν μόνοι τους την πόλη τους, να εντοπίσουν τα περιβαλλοντικά της προβλήματα, να εστιάσουν σε ένα από αυτά και να προτείνουν λύσεις. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών ήταν καθοδηγητικός και συμβουλευτικός, με στόχο οι μαθητές να ανακαλύψουν μόνοι τους τη γνώση, να αυτενεργήσουν, να βιώσουν. Η συλλογή υλικού πραγματοποιήθηκε μέσω βιβλιογραφικής και διαδικτυακής έρευνας, μελέτης πεδίου, επισκέψεων, ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων. Το θέμα προσεγγίστηκε διαθεματικά, ώστε να σχετίζεται με ποικίλα γνωστικά αντικείμενα (Τοπική ιστορία, Οικολογία, Βιολογία, Γεωγραφία, Τεχνολογία, Οικιακή Οικονομία, Φυσική Αγωγή, Γλώσσα, Θρησκευτικά, Αισθητική Αγωγή, Θεατρική αγωγή, Πληροφορική, Οικονομία, Μουσική, ΣΕΠ, Μαθηματικά).

Δραστηριότητες

Από την αρχή του προγράμματος η περιβαλλοντική μας ομάδα εντάχθηκε στο δίκτυο "Βιώσιμη πόλη: Η πόλη ως πεδίο εκπαίδευσης για την αειφορία" και αξιοποίησε την ειδικά σχεδιασμένη για εκπαιδευτικούς και μαθητές εφαρμογή κοινωνικής δικτύωσης Edmodo, για την ανάρτηση υλικού και την ανταλλαγή απόψεων με άλλες παιδαγωγικές ομάδες-μέλη του δικτύου.

Το πρόγραμμα χωρίστηκε σε 3 φάσεις:

Α' φάση: Η πόλη μου

1^η ομάδα: 1) Αναζήτηση πληροφοριών για την πανίδα, τη χλωρίδα, τον ορυκτό πλούτο και τους βιότοπους της Κοζάνης 2) Επίσκεψη στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας.

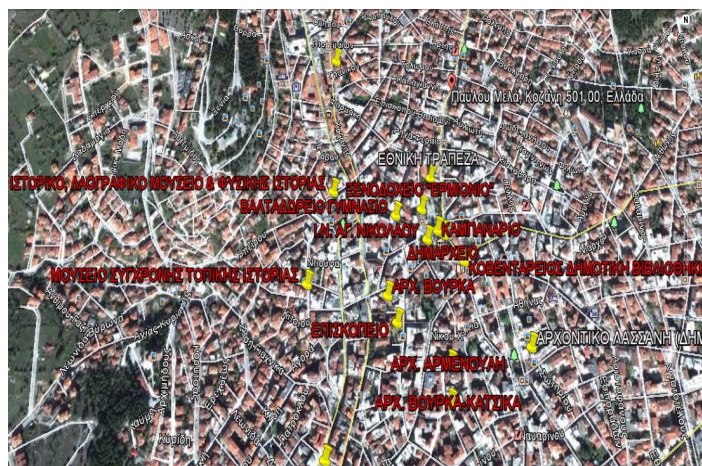
2^η ομάδα: 1) Συνεντεύξεις από ηλικιωμένους για το πώς περνούσαν παλιότερα τον ελεύθερο χρόνο τους, ερωτηματολόγια προς συμμαθητές με θέμα «Πώς περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους οι νέοι της Κοζάνης σήμερα» και σύγκριση τρόπου ψυχαγωγίας τότε και τώρα 2) Φωτογράφιση και αναζήτηση πληροφοριών για πνευματικά ιδρύματα της πόλης.

3^η ομάδα: 1) Αναζήτηση πληροφοριών για κρόκο 2) Αναζήτηση παραδοσιακών συνταγών με κρόκο.

4^η ομάδα: 1) Παρακολούθηση εκδηλώσεων αποκριάς (χορευτικές εκδηλώσεις, παρέλαση Μεγάλης Αποκριάς, φανοί), φωτογράφιση και βιντεοσκόπηση 2) Συνεντεύξεις από υπεύθυνους φανών

3) Συμμετοχή στα Sourd Games και συνεντεύξεις από συμμετέχοντες συμμαθητές
B' φάση: Ερευνούμε το παρελθόν

5^η ομάδα: 1) Αναζήτηση πληροφοριών στην Κοβεντάρειο Δημοτική Βιβλιοθήκη για τα αξιοθέατα της πόλης και την ιστορία τους 2) Παρακολούθηση μαθήματος τοπικής ιστορίας από την Πρόεδρο του Συλλόγου Κοζανιτών Θεσσαλονίκης 3) Δημιουργία περιβαλλοντικού μονοπατιού που περιλάμβανε τα 3 αρχοντικά που σώζονται ακόμη στην πόλη μας καθώς και άλλα αξιοθέατα (π.χ. τον ιερό Ναό του Αγ. Νικολάου και το κωδωνοστάσιο, το Επισκοπείο, το Μουσείο Σύγχρονης Τοπικής Ιστορίας, το Ιστορικό και το Λαογραφικό Μουσείο και Φυσικής Ιστορίας κλπ), επίσκεψη & φωτογράφιση.

Σχήμα 1: Περιβαλλοντικό μονοπάτι.

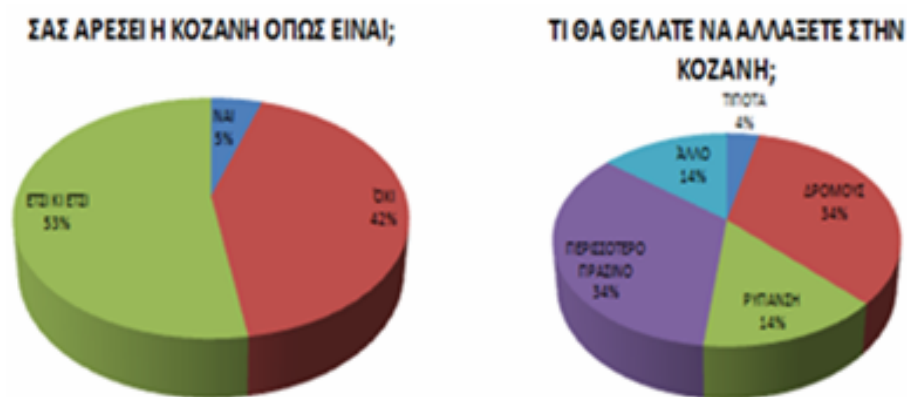
6^η ομάδα: 1) Αναζήτηση πληροφοριών για την ιστορία της Κοζάνης και τις επιφανείς προσωπικότητες της 2) Επίσκεψη στο Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης 3) Παρακολούθηση ομιλίας για τις επιφανείς προσωπικότητες της Κοζάνης στη Δημοτική Χαρτοθήκη 4) Παρακολούθηση μαθήματος τοπικής ιστορίας από την Πρόεδρο του Συλλόγου Κοζανιτών Θεσσαλονίκης
7^η ομάδα: 1) Αναζήτηση πληροφοριών για τα χαρακτηριστικά του κοζανίτικου ιδιώματος, την προέλευση της λέξης «σούρδος» και τα παιχνίδια που παίζανε παλιά στις γειτονιές και τα σοκάκια της Κοζάνης 2) Καταγραφή χαρακτηριστικών κοζανίτικων λέξεων και φράσεων 3) Εύρεση ονομάτων συμμετεχόντων προγράμματος στα κοζανίτικα.

Γ' φάση: Εμείς και η Πόλη: Ερευνούμε το παρόν, Σχεδιάζουμε το μέλλον
Παρά τις ομορφιές και την ιστορία της από την πόλη μας δεν λείπουν τα προβλήματα, αφού ειδικά μετά την αντιπαροχή και τον καταστροφικό σεισμό του 1995 έχει μεταμορφωθεί σε τσιμεντούπολη (Καραγιάννης, 1995). Επιπλέον, με την πλειονότητα του παγκόσμιου πληθυσμού να κατοικεί στις πόλεις, η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων των πόλεων –η αστική αειφορία- φαίνεται πως είναι η πρόκληση του 21^{ου} αιώνα (Αθανασίου, 2013). Έτσι, λοιπόν, στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αειφορία, οι μαθητές και οι μαθήτριες της 8^{ης} ομάδας ανέλαβαν δράση και έγιναν ενεργοί πολίτες προς ένα πιο βιώσιμο μέλλον της πόλης μας. Αρχικά ερευνήσανε τη γνώμη των συμπολιτών τους με συνεντεύξεις που πραγματοποιήσανε στο κέντρο της πόλης, ώστε να αναδείξουν τα περιβαλλοντικά προβλήματά της. Διαπιστώσανε ότι μόνο στο 5% των ερωτηθέντων αρέσει η πόλη μας όπως είναι, με μεγαλύτερα προβλήματα να θεωρούνται η έλλειψη πράσινου, τα προβλήματα μετακίνησης και η ατμοσφαιρική ρύπανση, η οποία, όπως διαπιστώσανε από μελέτες του ΤΕΙ Δυτ. Μακεδονίας, οφείλεται κυρίως στα αυτοκίνητα και στα εργοστάσια της ΔΕΗ (ΤΕΙ Δυτ. Μακεδονίας, 2011). Έτσι, οι μαθητές και μαθήτριες της 8^{ης} ομάδας πήραν την απόφαση να ασχοληθούν με τα προβλήματα που προκύπτουν από τις συνθήκες και συνήθειες μετακίνησης στην πόλη μας και γι' αυτό μοιράσανε ερωτηματολόγια σε γονείς, καθηγητές και συμμαθητές, τα οποία αναλύσανε στατιστικά, και καταγράψανε τα προβλήματα μετακίνησης που εντοπίσανε. Έπειτα, αναζήτησαν λύσεις για την

επίλυση των προβλημάτων αυτών, αφού πρώτα μελέτησαν τα μέτρα που λαμβάνονται σε άλλες πόλεις της Ελλάδας και του εξωτερικού. Τα προβλήματα που εντόπισαν μαζί με τις προτάσεις τους για την επίλυσή τους τα παρουσίασαν στο Δήμαρχο Κοζάνης σε συνάντηση που είχαν μαζί του (<http://eribiology.blogspot.gr/2014/01/4-ecomobility-4-ecomobility-2013-2014.html#more>).

Σχήμα 2: Συνεντεύξεις στο κέντρο της πόλης.

Σχήμα 3: Αποτελέσματα συνεντεύξεων στο κέντρο της πόλης.

Σχήμα 4: Συνάντηση με το δήμαρχο Κοζάνης κύριο Λάζαρο Μαλούτα.

Επιπλέον, τα μέλη της όγδοης ομάδας συμμετείχαν στην εκστρατεία Ecomobility που διοργανώθηκε από τη μη κυβερνητική οργάνωση Ecocity, συνθέσανε ένα τραγούδι (<https://www.youtube.com/watch?v=tFxEachW3nA>), κατασκευάσανε μια αφίσα υπέρ της οικολογικής μετακίνησης, την οποία κρεμάσανε στο σχολείο και σε γειτονικά σχολεία, αλλά και στείλανε ηλεκτρονικά σε όλα τα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της πόλης, ετοίμασαν και βιντεοσκόπησαν ένα σκετς (<http://eribiology.blogspot.gr/2014/02/ecomobility.html#more>),

παρακολούθησαν σεμινάριο μοντάζ από σκηνοθέτη τοπικού τηλεοπτικού σταθμού και δημιούργησαν ένα video με αποσπάσματα από τις δραστηριότητες και συναντήσεις του προγράμματος (<https://www.youtube.com/watch?v=tY-IyKDFs7A>), δημιούργησαν μια ζωγραφιά, που στέλνει το μήνυμα ότι η χρήση ποδηλάτου και το περπάτημα αδυνατίζουν και δε ρυπαίνουν, και παρουσίασαν την εργασία τους σε ειδική εκδήλωση για την εκστρατεία Ecomobility (<http://www.ecomobility.gr/simantikes-protaseis-oikologikis-me/>, <http://vimeo.com/86006969>), για την οποία μάλιστα λάβανε την 5^η θέση πανελλαδικώς, αλλά και στο 2^ο Μαθητικό Περιβαλλοντικό Συνέδριο του δικτύου "Βιώσιμη πόλη: Η πόλη ως πεδίο εκπαίδευσης για την αειφορία" (<http://eribiology.blogspot.gr/2014/05/4-2-10-4-2-ecomobility-5.html#more>).

Σχήμα 5: Αφίσα

Σχήμα 6: Η ζωγραφιά μας.

Σχήμα 7: 5^η θέση στην εκστρατεία Ecomobility.

Στο πλαίσιο του προγράμματος το σύνολο των μαθητών του προγράμματος πραγματοποίησε τις ακόλουθες δράσεις:

- Επισκεφτήκανε το ΚΠΕ Κιλκίς, όπου παρακολούθησαν το πρόγραμμα «Αναδεικνύω τα προβλήματα ενός τόπου και προτείνω λύσεις» (<http://eribiology.blogspot.gr/2014/04/h-242014-27.html#more>).

- Πραγματοποίησαν ημερήσια εκπαιδευτική επίσκεψη στον Αναγκαστικό Συνεταιρισμό Κροκοπαρωγών στον Κρόκο Κοζάνης, στον ΑΗΣ Αγ. Δημητρίου και στο Δάσος Κουρί. Μέσω της επίσκεψης στο Συνεταιρισμό Κροκοπαρωγών ενημερώθηκαν για το σκοπό ίδρυσής του, για τις χρήσεις και ιδιότητες του κρόκου, την καλλιέργειά του και τη συμβολή του στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Στον ΑΗΣ Αγ. Δημητρίου ενημερωθήκανε για το πώς παράγεται η ηλεκτρική ενέργεια σε έναν θερμοηλεκτρικό σταθμό, που χρησιμοποιεί ως καύσιμο τον λιγνίτη, για το είδος των ρύπων που εκπέμπονται αλλά και για τα μέτρα που λαμβάνει η ΔΕΗ για την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, ενημερωθήκανε για το τι είναι η τηλεθέρμανση και ποια τα οφέλη της. Τέλος, στο Δάσος Κουρί είχαν την ευκαιρία να αντιληφθούν την αξία του δάσους, και ιδιαίτερα ενός περιαστικού δάσους, αναγνώρισαν και παρατηρήσανε δέντρα, διακρίνανε τα δέντρα του δάσους σε πλατύφυλλα και κωνοφόρα, υπολογίσανε την ηλικία ορισμένων δέντρων, προσανατολιστήκανε στο χώρο χρησιμοποιώντας το ρολόι τους και προβληματιστήκανε σχετικά με τον τρόπο που αξιοποιείται το συγκεκριμένο δάσος. Στον παρακάτω σύνδεσμο θα βρείτε τα τρία φύλλα εργασίας που δόθηκαν στους μαθητές (http://eribiology.blogspot.gr/2014/05/blog-post_8.html#more).

- Παρουσιάσανε την εργασία τους στην Ημέρα Μαθητικής Δημιουργίας, που διοργανώθηκε από τον Υπεύθυνο Σχολικών Δραστηριοτήτων του Νομού Κοζάνης.

- Παρουσιάσανε την εργασία τους σε ειδική εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα προβολών του σχολείου για τους γονείς και τους συμμαθητές τους, σε συνεργασία με τα άλλα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που εκπονήθηκαν στο 4^ο Γυμνάσιο Κοζάνης κατά το σχολικό έτος 2013-2014. Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης τραγούδησαν και χόρεψαν παραδοσιακά κοζανίτικα τραγούδια, ενώ παράλληλα λειτούργησε και έκθεση φωτογραφίας και λαογραφικού υλικού (<http://eribiology.blogspot.gr/2014/05/4-1452014-1.html>).

Σχήμα 8: Στιγμιότυπα από τη σχολική εκδήλωση.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Γενικά, από την παρατήρηση της εργασίας των μαθητών κατά τη διάρκεια του προγράμματος καθώς και από συζητήσεις μας με τους ίδιους αλλά και τους γονείς τους θεωρούμε ότι οι στόχοι του προγράμματος επιτεύχθηκαν. Οι μαθητές φάνηκαν πρόθυμοι να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να αποκτήσουν νέες γνώσεις, καθώς αυτές δεν προσφέρθηκαν έτοιμες από τις εκπαιδευτικούς, αλλά αναζητήθηκαν από τους ίδιους και μάλιστα σε συνεργασία με τους συμμαθητές τους. Στις ομάδες τους οι μαθητές ανέλαβαν ευθύνες και εργάστηκαν όλοι μαζί για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Επίσης, έμαθαν να αναλαμβάνουν ρόλους ανάλογους με τις ικανότητες, τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους. Για παράδειγμα, άλλοι βοήθησαν στην αναζήτηση υλικού, άλλοι στην επεξεργασία και σύνθεσή του, άλλοι στη δημιουργία της παρουσίασης, άλλοι στην παρουσίαση, άλλοι στη δημιουργία αφίσας, άλλοι στο μοντάζ, άλλοι στην επεξεργασία των ερωτηματολογίων κλπ. Έτσι, αξιοποιήθηκαν οι δυνατότητες όλων των μαθητών. Το γεγονός ότι οι μαθητές μόνοι τους επέλεξαν το υποθέμα με το οποίο ασχολήθηκαν και κατανείμανε τις αρμοδιότητες σε κάθε υποομάδα, άρα ασχολήθηκαν με κάτι που τους άρεσε και τους ενδιέφερε, δημιούργησε στους μαθητές εσωτερικά κίνητρα μάθησης, τους όπλισε με υπευθυνότητα και τους οδήγησε να συμμετέχουν ενεργά και με ιδιαίτερο ενθουσιασμό σε όλη τη διαδικασία, κυρίως στην προετοιμασία των παρουσιάσεων και κατά τη διάρκεια των επισκέψεων και των συνεντεύξεων.

Οι μαθητές δε συνεργάστηκαν άριστα μόνο μεταξύ τους αλλά και με τις καθηγήτριάς τους καθώς και με πρόσωπα και φορείς. Επιπλέον, η κοινοποίηση των δραστηριοτήτων του προγράμματος στη σχολική ηλεκτρονική εφημερίδα και στον τοπικό τύπο συνέβαλλε στο άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία.

Με τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα οι μαθητές εξασκήθηκαν, επίσης, στον υπολογισμό ποσοστών, τη στατιστική ανάλυση και επεξεργασία δεδομένων, τον προφορικό και γραπτό λόγο και τη δημόσια παρουσίαση, εξοικειώθηκαν με τις ΤΠΕ, ενθαρρύνθηκε η δημιουργικότητά τους κλπ.

Μα πάνω απ' όλα μαθητές και εκπαιδευτικοί γνωρίσαμε καλύτερα τον τόπο μας, την ιστορία του και τις ομορφιές του, αναδείξαμε τα προβλήματα της πόλης μας και προτείναμε λύσεις για αυτά,

ελπίζοντας να βάλουμε κι εμείς ένα λιθαράκι στην προσπάθεια να μετατρέψουμε την πόλη μας σε μια πιο βιώσιμη πόλη.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Καταρχήν, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα την υπεύθυνη και το προσωπικό του ΚΠΕ Ελευθερίου, Κορδελιού & Βερτίσκου, που μας έδωσαν την ευκαιρία να συμμετέχουμε στο δίκτυο «Βιώσιμη πόλη» και στο 2^ο Μαθητικό Περιβαλλοντικό συνέδριο του δικτύου. Ειδικά, η συμμετοχή στο συνέδριο άφησε τους μαθητές μας με τις καλύτερες εντυπώσεις, αφού εκτός από την παρουσίαση της εργασίας τους είχαν την ευκαιρία να ανταλλάξουν απόψεις με μαθητές από άλλες πόλεις που συμμετείχαν σε αντίστοιχα προγράμματα και να καταλήξουν όλοι μαζί σε ένα ψήφισμα, που παρέδωσαν στο δήμαρχο Θεσσαλονίκης Γιάννη Μπουτάρη. Θα θέλαμε, ακόμη, να ευχαριστήσουμε τους γονείς των μαθητών, οι οποίοι, όντες ενημερωμένοι ήδη πριν την έναρξη του προγράμματος για την υλοποίησή του, στήριζαν τις δραστηριότητες μας, συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια, παρείχαν υλικό για την έκθεση φωτογραφίας και λαογραφικού υλικού, μας τίμησαν με την παρουσία τους στη σχολική εκδήλωση, μα πάνω από όλα έδωσαν τη συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή των μαθητών στις επισκέψεις και τις εκτός σχολικού ωραρίου εβδομαδιαίες συναντήσεις του προγράμματος. Ευχαριστούμε, επίσης, τον τέως Δήμαρχο Κοζάνης κύριο Λάζαρο Μαλούτα, τη μη κυβερνητική οργάνωση Ecosity για την ευκαιρία που μας δόθηκε να συμμετάσχουμε στην εκστρατεία Ecomobility, τον Σύλλογο Γονέων & Κηδεμόνων του 4^{ου} Γυμνασίου Κοζάνης, που χρηματοδότησαν τα μπλουζάκια και τις αφίσες μας για την εκστρατεία Ecomobility, τον Υπεύθυνο Σχολικών Δραστηριοτήτων Νομού Κοζάνης Κουρού Ιωάννη και τη Διευθύντρια του 4^{ου} Γυμνασίου Κοζάνης Φούσκα Αικατερίνη για την υποστήριξη, την Πρόεδρο του Συλλόγου Κοζανιτών Θεσσαλονίκης κα Παπαδέλη-Παπαναστασίου για τη συνέντευξη που μας παραχώρησε και τα τεύχη του περιοδικού «Ελιμειακά» που μας δώρισε, το ΚΠΕ Κιλκίς για τη φιλοξενία, τον Διευθυντή και το προσωπικό του ΑΗΣ Αγ. Δημητρίου για την ξενάγηση και ενημέρωση, το Συνεταιρισμό Κροκοπαραγωγών Κοζάνης για την ξενάγηση και ενημέρωση, τα μέλη του Φανού Παύλος Μελάς, το προσωπικό της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης και του Ιστορικού, Λαογραφικού Μουσείου Κοζάνης & Φυσικής ιστορίας, την κα Φτάκα Φανή, Πρόεδρο του Οργανισμού Αθλητισμού και Πολιτισμού Δήμου Κοζάνης για το υλικό που μας παραχώρησε και τέλος τους συμμαθητές, καθηγητές, συγγενείς και συμπολίτες που απάντησαν στα ερωτηματολόγια και τις συνεντεύξεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασίου Χ., (2013), Η πόλη ως πεδίο εκπαίδευσης για την αειφορία. Η προσέγγιση του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) Ελευθερίου Κορδελιού & Βερτίσκου, *Για την περιβαλλοντική εκπαίδευση*, Τεύχος 47, e-magazine.
- Βασάλα, Π., (2011), *Το project στην εκπαίδευση*, e-book.
- Βασάλα, Π., (2013), *Συμμετοχικές διδακτικές τεχνικές στη σύγχρονη εκπαίδευση*, e-book.
- Καραγιάννης, Β., (1995), Η Κοζάνη σήμερα: Η άμετρη ανάπτυξη αλλοίωσε ανεπανόρθωτα τη φυσιογνωμία της πόλης, *Εφημερίδα «Η καθημερινή»*.
- Ματσαγγούρας, Η., (2000), *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Πράξη*, Γρηγόρης, Αθήνα.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2003), *ΔΕΠΠΣ Περιβαλλοντικής*, ΦΕΚ 304Β/13-3-2003.
- ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας, Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών, (2011), *Σύστημα διαχείρισης ποιότητας αέρα στο Δήμο Κοζάνης: Δίκτυο ελέγχου της ποιότητας του αέρα, αξιολόγηση συγκεντρώσεων αιωρούμενων σωματιδίων, ετήσια τεχνική έκθεση για το Δήμο Κοζάνης*, Κοζάνη.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., (2006), Εγκύκλιος 106553/Γ7/13-10-2006 Δ/σης Σχολικού Επαγγελματικού Προγραμματισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων/Τμήμα Περιβαλλοντικής Αγωγής & Αγωγής Υγείας: *«Το Πλαίσιο Αναφοράς της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και Σχολικές Δραστηριότητες Περιβαλλοντικής Αγωγής & Αγωγής Υγείας»*.